

A. Recepta lekarska

Recepty zaczęto pisać w wiekach średnich (XIII—XIV w.), kiedy to nastąpił rozdział między zawodem lekarza i aptekarza. Recepty lekarskie pisano po łacinie, posługując się licznymi skrótami i symbolami. Wiele elementów dawnej recepty spotyka się w nowoczesnej recepturze lekarskiej. W Polsce, podobnie jak w krajach Europy środkowej i wschodniej, nadal używa się łaciny, aby uniknąć nieporozumień w nazewnictwie środków leczniczych. Nie ma jednakże potrzeby stosowania się do tej reguły tam, gdzie nie jest to konieczne, jak w przypadku firmowych nazw leków, z których nie zawsze udaje się utworzyć odpowiedniki łacińskie.

Nowoczesna recepta jest pisemnym zleceniem lekarza medycyny, lekarza dentysty, lekarza weterynarii lub technika wet. do apteki na sporządzenie i wydanie leku. Technicy weterynarii mają ograniczone uprawnienia — nie mogą bowiem wystawiać recept na środki bardzo silnie działające, środki silnie działające oraz na środki odurzające (str. 21).

Do sporządzania lekarstw i ich wydawania na recepty upoważnieni są farmaceutyci, a w lecznictwie zwierząt także lekarze weterynarii. Tym samym znajomość zasad zapisywania i przygotowywania leków jest dla lekarza wet. szczególnie ważna.

Receptą posługują się: lekarz wypisujący receptę i leczący chore zwierzę, farmaceuta przygotowujący lek oraz właściciel zwierzęcia stosujący zapisany lek. Recepta jest zatem ważnym dokumentem prawnym. Dlatego też, recepty przechowuje się w aptece przez 3 lata, jeżeli dotyczą środków odurzających, a pozostałe recepty przez 2 lata, licząc od dnia 1 stycznia roku następującego po dacie ich realizacji.

Recepta lekarska powinna być pisana piśmem trwałym: atramentem, długopisem lub najlepiej na maszynie. Wskazane jest bowiem, żeby była ona czytelna, a nazwy leków nie budziły wątpliwości i były zgodne z przepisami obowiązującej farmakopei. Przy pisaniu recepty należy unikać skreśleń lub poprawek. Wszelkie korekty, zwłaszcza w zakresie dawek, należy osobno potwierdzić datą i podpisem. Przed wydaniem recepty powinno się jej treść dokładnie sprawdzić.

1. Układ recepty

Recepty lekarskie nie są układane dowolnie, lecz zgodnie z przepisem prawnym i zwyczajowym. Wystawia się je na prostokątnym wydłużonym blankiecie, zapisując treść równoległe do jego krótszego boku. Zazwyczaj recepty mają następujący układ:

1. <i>Inscriptio</i>	lecznica, data i miejsce wystawienia recepty	PZLZ Bolków ul. Jaworowa 12 tel. 2683	Bolków 4.X.1977 r.
2. <i>Praepositio (Invocatio)</i>	<i>recipe</i> — weź	<i>Rp.</i>	
3. <i>Praescriptio (Ordinatio)</i>	nazwy środków leczniczych oraz ich ilość	<i>Acidi salicylici</i>	2,0
		<i>Zinci oxydati</i>	25,0
		<i>Amyli Tritici</i>	25,0
		<i>Vaselini flavi</i>	48,0
4. <i>Subscriptio</i>	czynności recepturowe, określenie postaci leku	<i>Misce fiat pasta</i> <i>Da ad ollam</i>	
5. <i>Signatura</i>	sposób zastosowania lub oznaczenia leku	<i>Signa. Zewnętrznie.</i>	
6. <i>Nomen aegroti</i>	gatunek zwierzęcia, nazwisko właściciela i adres	Dla psa — wł. A. Kwiatkowski, zam. we wsi Wigry, nr 5.	
7. <i>Nomen medici veterinarii</i>	nazwisko i podpis lekarza wet.	Dr Stefan Norski lekarz weterynarii	

Przedstawiony układ typowy recepty lekarskiej nie wyczerpuje możliwości jej rozwinięcia. Niektóre elementy recepty mogą być rozbudowane. Z tego względu poszczególne jej części zostaną omówione bardziej szczegółowo.

a. *Inscriptio*

W nagłówku recepty podaje się nazwę zakładu leczniczego lub rejonu lekarsko-weterynaryjnego z adresem i numerem telefonu, albo nazwisko praktykującego lekarza weterynarii i jego dokładny adres. Ta część recepty powinna zawierać również miejsce i datę wystawienia recepty. Nazwę lecznicy (pieczęć) umieszcza się u góry po lewej stronie formularza, a nazwę miejscowości i datę wystawienia recepty — w jej prawym górnym rogu.

W praktyce weterynaryjnej używa się zazwyczaj firmowych blankietów receptowych, na których wydrukowane są dane zawarte w *inscriptio* i *praepositio*. Jeżeli

KLINIKA CHOROÓB ZAKAŻNYCH

Wydziału Weterynaryjnego

A. R. we Wrocławiu

Plac Grunwaldzki 45

Telefon: 22 00 06, 7, 8

Wrocław, dnia 10. V 1978 r.

Rp.

Acidi salicylici 2,0

Zinci oxydati 25,0

Amyli Tritici 25,0

Vaselini flavi 48,0

M.f. pasta

Da ad ollam

S. Zewnętrznie.

Dla psa, wt. Jan Wolski,
zam. we Wrocławiu, ul. Polna 2.

Michał Konopa
Lekarz weterynarii

recepta jest wystawiona na blankiecie weterynaryjnego zakładu leczniczego, można nie zamieszczać adresu wypisującego receptę lekarza lub technika weterynaryjnego.

Data jest ważnym, formalnym i prawnym elementem recepty. Okres ważności recepty jest bowiem ograniczony i różny dla poszczególnych leków. Między innymi recepty na środki odurzające i antybiotyki nie powinny być realizowane po upływie 2 tygodni. Środki narkotyczne nie mogą być wydane z apteki, jeśli recepta nie zawiera daty jej wystawienia.

b. *Praepositio*

Praepositio (vel invocatio) — *Rp.*, *R* lub *Rc.* — zwyczajowe międzynarodowe znaki umowne dla wszystkich recept lekarskich. Prawdopodobnie pochodzą one od skrótu łacińskiego słowa *recipe* — weź. Używany w naszym kraju symbol *Rp.* umieszcza się u góry z lewej strony blankietu receptowego, nieco poniżej *inscriptio*.

c. *Praescriptio*

W *praescriptio (vel ordinatio)* wymienia się nazwy przepisywanych środków leczniczych w języku łacińskim, tradycyjnie posługując się drugim przypadkiem (*genetivus*). Zapisując jednakże lek gotowy (specyfik) o nazwie firmowej, powinno się napisać receptę w I przypadku (*nominativus*), gdyż np. Propiovet zapisany jako Propioveti może sugerować, że nazwa leku brzmi *Propiovetum*. Nazwy zastrzeżone powinny być zatem pisane w brzmieniu oryginalnym.

Dawkę środka leczniczego w *praescriptio* wyraża się w gramach cyframi arabskimi, bez umieszczania symbolu (g) za cyfrą i zawsze pod postacią ułamka dziesiętnego. Jeden gram (1 g) oznacza się w recepturze znakiem 1,0; decygram (dg) — 0,1; centygram (cg) — 0,01; miligram (mg) — 0,001; np.:

Rp.
Magnesii sulfurici 100,0

Rp.
Acidi ascorbici 0,2

Rp.
Menadioni hydrosulfurosi Natrii 0,01

O wielkości zapisywanej dawki terapeutycznej środka leczniczego decyduje przede wszystkim gatunek i ciężar zwierzęcia. Zazwyczaj przepisuje się dawkę średnią, ustaloną na podstawie podręczników farmakologii, receptariuszy oraz wskazań dołączonych przez producenta do specyfików. Dawki maksymalne stosuje się tylko w przypadkach wyjątkowych, np. w zatruciu atropiną podaje się kofeinę w dawkach nawet wyższych od maksymalnych. Jeżeli lekarz świadomie przekracza dawkę maksymalną,

powinien obok niej postawić wykrzyknik, a ponadto napisać dawkę słownie i złożyć przy tym dodatkowo swój podpis na dowód, że bierze na siebie odpowiedzialność za zwiększenie dawki leku; np.:

Rp.
Lobelini hydrochlorici 0,06! (*centigrammata sex*)
(podpis lekarza)

Jeżeli lekarz medycyny nie umieści na receptie tych adnotacji, farmaceuta musi zmniejszyć dawkę tak, aby odpowiadała przepisom farmakopei. W innej natomiast sytuacji prawnej znajduje się lekarz weterynarii. W lecznictwie weterynaryjnym właściwy dobór dawki i jej poprawne zapisanie przez lekarza ma szczególne znaczenie, gdyż obowiązująca Farmakopea Polska IV nie uwzględnia maksymalnych dawek środków leczniczych dla poszczególnych gatunków zwierząt. Tym samym, kontrola farmaceuty nad recepturowym lekiem weterynaryjnym nie zawsze jest możliwa. Przeważa za błędne wystawienie recepty odpowiada przede wszystkim lekarz weterynarii.

Oprócz jednostek masy, w recepturze stosuje się miarę objętości wyrażoną w mililitrach. W ten sposób zapisuje się roztwory do wstrzykiwań i niektóre leki płynne np. szczepionkę przeciw kolibakteriozie świń — *Colivac S* 100 ml, izotoniczny roztwór glukozy do wstrzykiwań — *Injectio Glucosi isotonica* 500 ml. Zapisując jego rodzaju środki lecznicze, w *praescriptio* należy podać ich postać farmaceutyczną, stężenie oraz żadaną ilość leku (w mililitrach); np.:

Rp.
Injectionis Natrii chlorati isotonicae 1000 ml

Rp.
Injectionis Solutionis Ringeri 500 ml

Rp.
Solutionis Glucosi 10,0/100 ml

Niektóre leki dawkuje się w jednostkach biologicznych, np. wyciąg z tylnego płata przysadki do wstrzykiwań — *Injectio Hypophysialis partis posterioris* 10 j.V. (j.V. = jednostka Voegtlina); tuberkulina oczyszczona P.P.D. dla ssaków do próby podskórnej — *Bovituberculin* 250 000 j.t. (j.t. = jednostka tuberkulinowa); benzylopenicylina benzatynowa — *Benzylpenicillinum benzathinum* 900 000 j.m. (j.m. = jednostka międzynarodowa). Zapisując tego rodzaju środki lecznicze, należy uwzględnić ich postać farmaceutyczną oraz zawartość jednostek biologicznych w odpowiedniej objętości zapisywanego leku; np.:

Rp.
Insulini crystallisati 800 j.m./10 ml

Rp.
Injectionis Cholecalciferoli 300 000 j.m./1 ml

Rp.
Avituberculin 62 500 j.t./5 ml

Wszelkie inne dane liczbowe zamieszczone w *praescriptio*, np. dotyczące opakowania, liczby kropeł, butelek, ampulek, oznacza się cyframi rzymskimi z podaniem przed cyfrą o jakie opakowania lub surowce farmaceutyczne chodzi. Zapisując np. 10 kropli olejku z mięty pieprzowej; który wchodzi w skład mieszanki recepturowej, wymienia się łacińską nazwę olejku i podaje liczbę kropli pisząc: *gtt. X* (*guttas X* = dziesięć kropli):

Rp.

Olei Menthae piperitae gtt. X

Praescriptio jest stosunkowo proste przy zapisywaniu specyfików. Lekarz wymienia nazwę firmową leku gotowego o ustalonym składzie i w oryginalnym opakowaniu pisząc np.: *Rp. Fluidosan. Lag. orig. (Lagena originalis)* — co oznacza opakowanie oryginalne, fabryczne. Należy przy tym podać liczbę opakowań, posługując się cyframi rzymskimi, np. *Lag. orig. II*. Tego rodzaju uproszczone *praescriptio* jest dopuszczalne pod warunkiem, że zapisywany specyfik znajduje się w handlu tylko w jednej postaci, dawce i jednakowym oryginalnym opakowaniu. Na przykład, z aktualnego urzędowego spisu leków stosowanych w lecznictwie zwierząt (str. 181) wynika, że surowica przeciw schorzeniom paciorkowcowym koni o nazwie firmowej *Equistreptin* produkowana jest wyłącznie we flakonach à 100 ml, oryginalny wieloskładnikowy preparat o działaniu antyketogennym *Propiovet* — pod postacią proszku w opakowaniu à 70,0, *Dermosan* zaś pod postacią maści zawierającej witaminę A (60 000 j.m./100,0) — wyłącznie w opakowaniu à 30,0. Tym samym, zapisując wymienione leki gotowe można ograniczyć się do podania nazwy firmowej specyfiku i żądanej liczby opakowań; np.:

Rp.

Equistreptin
Lag. orig. I

Rp.

Dermosan
Lag. orig. II

Rp.

Propiovet
Lag. orig. I

Rp.

Polisepsin
Lag. orig. I

Leki gotowe produkowane są często w różnych postaciach, opakowaniach, dawkach i stężeniach. Na przykład: *kardiamid (Cardiamidum-Polfa)* znajduje się w handlu pod postacią 25% roztworu w opakowaniach à 15 ml i 100 ml, maść penicylinowa zaś w dwu różnych stężeniach: 50 000 j.m./4,0 oraz 100 000 j.m./4,0. Tego rodzaju leki gotowe zapisuje się podając ich dokładną charakterystykę. Oprócz nazwy i liczby opakowań należy wymienić postać farmaceutyczną, dawkę lub stężenie oraz ilość leku; np.:

Rp.

Cardiamidum 25% — 15 ml
Lag. orig. II

Rp.

Cardiamidum 25% — 100 ml
Lag. orig. I

Rp.

Unguenti Penicillini 50 000 j.m./4,0
Lag. orig. II

Rp.

Unguenti Penicillini 100 000 j.m./4,0
Lag. orig. I

Jeżeli w receptce nie podano danych szczegółowych o zapisanym leku, apteka jest zobowiązana wydać tylko jedno opakowanie zawierające lek w najmniejszym stężeniu i dawce. Aby uniknąć nieporozumień i rozbieżności w interpretacji recepty, wydaje się celowe przepisywanie wszystkich leków gotowych z podaniem ich szczegółowej charakterystyki. Wprowadzanie do lecznictwa nowych oraz wycofywanie przestarzałych środków farmaceutycznych, zmusza lekarza do ciągłego uzupełniania swoich wiadomości o lekach i posługiwanie się aktualnie obowiązującym urzędowym ich spisem. Stosowanie się do tych zaleceń zmniejsza możliwość pomyłki przy wypisywaniu recept i oszczędza czas właściciela zwierząt, gdyż w przypadku niewłaściwego zapisania leku, recepta nie zostanie zrealizowana przez aptekę.

Nazwy materiałów opatrunkowych i artykułów sanitarnych pisze się po łacinie albo po polsku. W praktyce lekarskiej, częściej zapisuje się je w języku polskim: opaska elastyczna (*Cingula elastica*), gaza bawełniana (*Tela Gossypii*), wata oczyszczona (*Gossypium depuratum*). Podaje się przy tym ich ciężar lub wymiary oraz liczbę opakowań; np.:

Rp.

Wata oczyszczona 150,0
Lag. orig. II

Rp.

Opaska gazowa 4 m × 8 cm
Lag. orig. III

Rp.

Poloplast nr 524 (5 m × 5 cm)
Lag. orig. II

Rp.

Gossypium depuratum 50,0
Lag. orig. III

Nazewnictwo środków leczniczych powinno być zgodne z obowiązującą farmakopeą i aktualnym urzędowym spisem leków stosowanych w lecznictwie zwierząt, gdyż dowolność w wyborze synonimowych nazw leków może prowadzić do nieporozumień i niepożądanych następstw. Tylko wówczas można posłużyć się nazwami synonimowymi, gdy są one ogólnie znane i używane w praktyce lekarskiej; np.: *Cholecalciferolum* = *Vitaminum D₃*, *Phenylum salicylicum* = *Salolum*, *Methenaminum* = *Hexamethylentetraminum*. Dotyczy to również leków gotowych, nierzadko bowiem producenci krajowi i zagraniczni nadają różne nazwy firmowe temu samemu lekowi; np.: *Prednisonum* = *Dehydrocortisonum* = *Encorton* = *Ultracorten*. Dlatego też farmaceuta jest upoważniony do wydania leku o nazwie synonimowej, jeżeli apteka nie ma leku o nazwie podanej w receptce. Niekiedy lekarz posługuje się synonimami umyślnie, aby zastąpić znane właścicielowi zwierzęcia lub osobom nieupoważnionym nazwy zapisywanych leków. Znajomość nazw synonimowych przydaje się więc zarówno farmaceutce, jak i lekarzowi wypisującemu receptę. Obowiązujące synonimy nazw środków

leczniczych zawarte są w farmakopei, urzędowym spisie leków oraz w innych publikacjach fachowych. Nazwy synonimowe niektórych środków leczniczych podano na str. 71.

W *praescriptio* nazwy środków leczniczych umieszcza się kolumnowo, poniżej znaku *Rp.*, każdy lek w nowej linii, tak aby początkowe litery nazw środków leczniczych znajdowały się jedna pod drugą. Każdy wiersz rozpoczyna się dużą literą. Należy przy tym z lewej strony blankietu receptowego pozostawić margines przeznaczony na notatki dla farmaceuty (lub lekarza wet.) wykonującego receptę, a to dla dokonania obliczeń, oznaczenia ceny leku itp. Margines powinien zaczynać się od linii pionowej przeprowadzonej tuż za znakiem *Rp.*:

<i>Rp.</i>	<i>Rp.</i>
<i>Natrii bromati</i>	<i>Methyleni coerulei</i>
<i>Kaliū bromati</i>	<i>Phenylī salicylici</i>
<i>Aquae destillatae</i>	<i>Methenamini</i>
<i>Saccharosi</i>	

Jeżeli nazwa zapisywanego środka leczniczego jest za długa i nie można jej zmieścić w jednej linii, przenosi się część tej nazwy do następnej linii, zaczynając pisać nicco na prawo od krawędzi marginesu utworzonego przez początkowe litery kolumnowo wypisanych nazw poszczególnych środków leczniczych.

Ilość gramów powinna być również podpisana kolumnowo; jednostki pod jednostkami, dziesiątne części grama pod dziesiątymi itd., np.:

<i>Rp.</i>	<i>Rp.</i>	
<i>Bismuthi tribromophenylī</i>	<i>Methyleni coerulei</i>	0,08
6,0	<i>Phenylī salicylici</i>	0,1
<i>Lanolini</i>	<i>Hexamethylentetramini</i>	0,2
10,0		
<i>Vaselini albi</i>		
84,0		

W przypadkach, gdy szereg po sobie następujących środków leczniczych wchodzi w skład recepty w równych ilościach, wtedy ilość podaje się tylko przy ostatnim składniku, a przed liczbą dawki umieszcza się znak *aa* lub *aa* (*ana partes aequales* = w równych częściach), tzn. po tyle gramów każdego składnika, ile zaznaczono obok znaku *aa*, np.:

<i>Rp.</i>	<i>Rp.</i>	
<i>Tincturae Valerianae</i>	<i>Acidi lactici</i>	
<i>Tincturae Adonidis vernalis</i>	<i>Acidi salicylici aa</i>	10,0
<i>Tincturae Strychni aa</i>	<i>Collodii elastici</i>	80,0
10,0		

Określenie ilości rozpuszczalnika lub substancji stanowiącej podłoże leku można wyrazić w sposób pośredni. Wówczas przy takim składniku pisze się — *ad* (do, do ciężaru ogólnego), co oznacza, że tym środkiem należy dopełnić lekarstwo tak, aby jego łączna masa wynosiła tyle gramów, ile napisano po *ad*; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Acridiflavini hydrochlorici</i>	1,0	<i>Zinci oxydati</i>	8,0
<i>Aethanoli 95°</i>	100,0	<i>Vaselini flavi ad</i>	100,0
<i>Aquae destillatae ad</i>	1000,0		

Niekiedy zamiast ilości substancji dopełniającej wpisuje się litery *q.s.*, co jest skrótem słów *quantum satis* (tyle ile potrzeba). W takich przypadkach, decyzję co do ilości tego składnika pozostawia się farmaceucie przygotowującemu lekarstwo, który wykona je zgodnie z przepisami farmakopei i sztuki aptekarskiej. Ten sposób zapisywania dotyczy głównie środków obojętnych farmakologicznie, nadających lekom postać, konsystencję, poprawiających ich smak lub zapach. Wskazanie *q.s.* spotyka się m.in. w przepisach na czopki, pigułki, kęsy, syropy, maści; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Strychnini nitrici</i>	0,001	<i>Aloes</i>	15,0
<i>Arseni trioxydati</i>	0,005	<i>Saponis kalini</i>	10,0
<i>Massae pilularum q.s.</i>		<i>Farinae Secalinae</i>	
		<i>et Aquae destillatae q.s.</i>	

W tej części recepty dozwolone są niektóre uproszczenia. Nie powtarza się m.in. nazw postaci przetworów galenowych, organów surowców roślinnych, jeśli te pisane są jedno pod drugim, a oznacza się je poziomą kreską; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Ferri sulfurici</i>	80,0	<i>Fructuum Carvi</i>	
<i>Calcii phosphorici</i>	100,0	— <i>Foeniculi aa</i>	100,0
— <i>carbonici</i>	600,0	— <i>Anisi</i>	200,0
<i>Natrii chlorati</i>	300,0		

W *praescriptio* stosuje się również liczne skróty nazw środków leczniczych (str.48). Powinny być one ogólnie zrozumiałe, jednoznaczne, nie budzące wątpliwości o jaki składnik chodzi. Z reguły skraca się tylko 3—5 sylabowe wyrazy pisząc 2—3 sylaby, po czym umieszcza się kropkę; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>T-rae Valerianae</i>	5,0	<i>Hydrarg. oxyd. flavi</i>	2,0
<i>Natr. bromati</i>	3,0	<i>Vasel. albi</i>	98,0
<i>Aq. dest.</i>	132,0		
<i>Sir. simpl.</i>	10,0		

Niedopuszczalne są skróty budzące wątpliwości, mogące powodować pomyłki. Skróót *Ac.* może być np. odczytany jako *Acidum* albo *Acetum*, *Hydr.* — jako *Hydrogenium* lub *Hydrargyrum*, *nitr.* — *nitrosum* albo *nitricum*, *chler.* — *chloratum* lub *chloricum*, *sulf.* — *sulfuratum* lub *sulfuricum*. Recepty zawierające tego rodzaju skróty nie powinny być przez aptekę realizowane.

Recepta, która zawiera jeden środek leczniczy jest nazywana *receptą prostą*, natomiast recepta zawierająca więcej składników — *receptą złożoną*. Według klasycznych zasad pisania recept, recepta złożona powinna być wypisana według następującego schematu: jako pierwszy zapisuje się środek główny, najsilniej działający (*basis vel remedium cardinale*), następnie zapisuje się środek wspomagający (*adjuvans*) służący do podtrzymania (przedłużenia) działania środka głównego krótkodziałającego lub wzmocnienia jego działania. Z kolei zapisuje się środek poprawiający smak, zapach bądź wygląd leku (*corrigens*). Najczęściej stosowanym środkiem poprawiającym smak jest cukier (*Saccharosum*). Na końcu recepty złożonej wymienia się substancje służące jako podłoże, nośnik lub rozpuszczalnik — *constituens (vehiculum)*, które nadają lekowi odpowiednią postać, np. maści, roztworu:

Rp.

<i>Coffeini-Natrii benzoici</i>	1,0 (<i>basis</i>)
<i>Theobromini-Natrii cum Natr. salicyl.</i>	2,0 (<i>adjuvans</i>)
<i>Saccharosi</i>	3,0 (<i>corrigens</i>)
<i>Aquae destillatae</i>	94,0 (<i>constituens</i>)

d. *Subscriptio*

W *subscriptio* zamieszcza się wskazania przeznaczone dla farmaceuty, objaśniające jakie czynności ma wykonać, jaką postać leku ma sporządzić z zapisanych środków oraz ewentualnie w jakim opakowaniu lek wydać. Ten przepis postępowania rozpoczyna się w receptach złożonych od formułki: *Misce fiat* lub jej skrótu: *M.f.* (*M.*=*Misce* — zmieszaj, *f.*=*fiat* — niech się stanie, zrób) i wymienienia nazwy postaci leku w języku łacińskim, np. *unguentum, bolus, species*; np.:

Rp.

<i>Hydrocortisoni</i>	0,5
<i>Chloramphenicoli</i>	1,0
<i>3% Solutionis Acidi borici</i>	50,0
<i>Eucerini*</i>	60,0
<i>M.f. unguentum</i>	

Rp.

<i>Coffeini-Natrii benzoici</i>	1,2
<i>Aminophenazoni</i>	2,4
<i>Aquae destillatae ad</i>	200,0
<i>M.f. solutio</i>	

Następnie lekarz umieszcza polecenie wydania lekarstwa, pisząc: *Da* lub *Detur* albo skrótowo *D.*, co oznacza — daj, wydaj. Po tym poleceniu, wymienia się niekiedy rodzaj opakowania leku. Niektóre bowiem środki wymagają opakowania specjalnego np.: proszki higroskopijne zapisuje się do wydania w papierze parafinowym (*charta paraffinata*) lub w opakowaniu z papieru woskowanego (*charta cerata*). Środki lecznicze o nieprzyjemnym smaku wydawane są w opłatkach srobiowych (*capsulae amylaceae*) lub w kapsułkach żelatynowych (*capsulae gelatinosae*). Leki odmierzane kroplami mogą być wydane w buteleczce z dziobkiem (*vitrum guttatum seu rostratum*)

* Euccryna jest mieszaniną cholesterolu (2 cz.), alkoholu cetylowego (3 cz.) i wazeliny białej (95 cz.)

lub z kroplomierzem (*cum pipetta*). Pigułki i proszki nie dzielone zaleca się wydawać w pudełku tekturowym (*scatula*), maści zaś w słoiku (*olla*).

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Methyleni coerulei</i>	0,1	<i>Ung. Zinci oxydati</i>	150,0
<i>D.t.d. No XII</i>		<i>Da ad ollam</i>	
<i>in capsulis amylaceis</i>			

Subscriptio umieszcza się kolumnowo w linii poniżej ostatniej nazwy zapisanego środka leczniczego, dla lub odróżnienia od poprzedniej części recepty, można je wpisać nieco na prawo od linii kolumny; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Acidi borici</i>	0,3	<i>Calcii carbonici</i>	10,0
<i>Zinci sulfurici</i>	0,02	<i>Natrii hydrocarbonici</i>	20,0
<i>Aquae destillatae</i>	10,0	<i>Magnesii oxydati</i>	15,0
<i>M.f.sol.</i>		<i>M.f.pulvis</i>	
<i>Da in vitrum guttatum</i>		<i>Da ad scatulam</i>	

W receptce zawierającej tylko jeden składnik, *subscriptio* może być ograniczone do zwrotu *Da* (daj) lub jego skrótu *D.*, jeżeli farmaceuta poza odważeniem i wydaniem leku nie wykonuje żadnych czynności recepturowych; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Carbonis medicinalis</i>	100,0	<i>Olei Ricini</i>	50,0
<i>Da ad scatulam</i>		<i>D.</i>	

Leki dawkowane zapisuje się najczęściej tzw. metodą mnożenia (*prescriptio multiplicata*). W receptce złożonej podaje się nazwę i jednorazową dawkę każdego składnika przypadającą na jeden np. proszek lub czopek. W *subscriptio* poleca się zmieszać poszczególne składniki i sporządzić odpowiednią postać leku np. proszek: *Misce fiat pulvis (M.f.pulv.)* oraz wydać żadaną liczbę (np. dziesięć) proszków o podanym składzie: *Dentur tales doses numero decem (D.t.d. No X)*, co znaczy — daj takich dawek dziesięć. Zapisując metodą mnożenia tylko jeden środek leczniczy, *subscriptio* ogranicza się do formułki — *D.t.d. No...* ; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Codeini phosphorici</i>	0,02	<i>Phenobarbitali</i>	0,015
<i>Saccharosi</i>	0,2	<i>Acidi acetylsalicylici</i>	0,4
<i>M.f.pulv.</i>		<i>Phenacetini</i>	0,2
<i>D.t.d. No X</i>		<i>M.f.pulv.</i>	
		<i>D.t.d. No X</i>	

<i>Rp.</i>	
<i>Carbonis medicinalis</i>	10,0
<i>D.t.d. No X</i>	

Te same recepty można napisać tzw. metodą dzielenia (*praescriptio dividata vel divisa*). Wtedy w *praescriptio* podaje się nazwę i ogólną (potrzebną na całą kurację) ilość każdego ze składników, z których poleca się sporządzić odpowiednią postać leku, np. proszek *Misce fiat pulvis=M.f. pulv.* Po wskazówkach dotyczących postaci leku zaleca się podzielić proszek na żądaną liczbę równych części np. dziesięć, pisząc w *subscriptio*: *Divide in parts aequales numero decem, (Div. in part. aequal. No X)*, czyli podzielić na dziesięć równych części. Zapisując metodą dzielenia tylko jeden środek leczniczy *subscriptio* ogranicza się do formułki: *Div. in part. aequal. No...*; np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Codeini phosphorici</i>	0,2	<i>Phenobarbitali</i>	0,15
<i>Saccharosi</i>	2,0	<i>Acidi acetylsalicylici</i>	4,0
<i>M.f. pulv.</i>		<i>Phenacetini</i>	2,0
<i>Div. in part. aeq. No X</i>		<i>M.f. pulv.</i>	
		<i>Div. in part. aequal. No X</i>	

Rp.
Carbonis medicinalis 100,0
Div. in part. aequal. No X

Pierwsza metoda zapisywania recept (*praescriptio multiplicata*) wydaje się być bardziej przydatną dla lekarza, gdyż w piśmiennictwie zawodowym spotyka się on zazwyczaj z dawkami pojedynczymi, i takie dawki zapamiętuje. Ponadto prościej jest zapisać dawkę pojedynczą ze wskazaniem do powtórzenia wymaganą ilość razy, aniżeli całkowitą ilość leku, którą trzeba obliczyć, co w przypadku pośpiechu stwarza większe możliwości popełnienia błędu.

Realizując receptę na leki gotowe, farmaceuta — poza wydaniem — nie wykonuje żadnych czynności recepturowych. Dlatego też, zapisując specyfikę, zazwyczaj *subscriptio* ogranicza się do zwrotów: *Da (D)* lub *Dentur tales doses numero...* (*D.t.d. No....*); np.:

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Neonitrowet</i>	250,0	<i>3% Tonophos</i>	5 ml
<i>Lag. orig. I</i>		<i>in ampullis</i>	
<i>D.</i>		<i>D.t.d. No X</i>	

<i>Rp.</i>		<i>Rp.</i>	
<i>Bismutannal</i>		<i>Inj. Cardiamidi</i>	1,25/5 ml
<i>in tabulettis</i>		<i>in ampullis</i>	
<i>Lag. orig. II</i>		<i>D.t.d. No X</i>	
<i>D.</i>			

Rp.
Erythromycini 0,2
in dragettis
D.t.d. No XVI

e. *Signatura*

Sygnatura zawiera wskazówki dotyczące zastosowania lekarstwa, które — jako że są przeznaczone dla właściciela chorego zwierzęcia — pisze się w języku polskim. Przepis zawarty w sygnaturze, farmaceuta przepisuje na naklejce (etykietce) umieszczonej na opakowaniu leku. Sygnatura zaczyna się od skrótu *S.* (*Signa* = oznacz), który pisze się bezpośrednio po *scriptio*, w tej samej linii (np. *M.D.S.* lub *D.S.* — patrz str. 43), albo zaczyna się od nowej linii, poniżej *scriptio*.

W sygnaturze powinno się podać: a) sposób zastosowania leku, np. zewnętrze, zastrzyki, wewnętrznie, b) w jakich ilościach lekarstwo ma być podane, np. po 1 proszku, po 2 łyżki stołowe, c) kiedy i jak często należy lek stosować, np. 3 razy dziennie, przed lub po karmieniu zwierzęcia, d) z czym należy podać lekarstwo, np. z wodą do picia, z paszą treściwą, z chlebem, z miodem, e) wszelkie inne zalecenia dotyczące zastosowania leku.

Rp.

Radicis Gentianae pulv.
Rhizomatis Calami pulv. aa 50,0
Natrii hydrocarbonici 100,0
Salis Carolini artif. 300,0
M.f. pulvis
D.S. Do karmy, po 2 łyżki
stołowe, 3 razy dziennie.

Rp.

Aluminis crudi
Aluminii acetici aa 50,0
M.f. pulv.
Da ad scatul.
S. Na 5 litrów wody
(do okładów).

Sygnatura jest integralną częścią recepty. Bez dokładnej sygnatury, apteka nie wyda np. środków odurzających ani bardzo silnie działających. Zamieszczone tutaj wskazówki dla właściciela zwierząt powinny być zwięzłe, konkretne i nie budzące wątpliwości, farmaceuta bowiem nie jest obowiązany udzielać informacji w sprawie sposobu stosowania leku tym bardziej, gdy chodzi o recepturowe leki weterynaryjne, o których stosowaniu jego wiadomości są zazwyczaj skromne. Toteż wskazane jest, aby sposób użycia leku był przez lekarza wet. podany nie tylko w sygnaturze recepty, ale dodatkowo opisany na oddzielnej kartce, którą otrzymuje właściciel zwierzęcia. Tego rodzaju postępowanie zmniejsza możliwość pomyłki i jest zalecane zwłaszcza przy zapisywaniu leków bardzo silnie działających.

Niekiedy *scriptio* pisze się łącznie z sygnaturą używając formułki: *M.D.S.* — *Misce Da. Signa.* (Zmieszaj. Wydaj. Oznacz.), po czym następuje wyjaśnienie w języku polskim o sposobie użycia leku. Skróć literowy: *M.D.S.* używa się wtedy, gdy farmaceuta poza odważeniem, zmieszeniem i opakowaniem zapisanych środków, nie wykonuje innych czynności recepturowych; np.:

Rp.

Iodoformii 2,0
Solutionis Iodi
spirituosae 4,0

Rp.

Aquae Calcis
Olei Lini aa 100,0
M.D.S. Zewnętrznie.

Chloroformii 7,0
Glyceroli 90,0
M.D.S. Dó pędzlowania.

Nierzadko *subscriptio* i *signatura* są ograniczone do krótkiej formułki: *D.S.* = *Da. Signa.* (Wydaj. Oznacz.), po czym zostaje podane objaśnienie dla właściciela zwierzęcia o sposobie stosowania leku. Skrót literowy *D.S.* umieszcza się wtedy, gdy przepisuje się pojedynczy surowiec bądź gotowe postacie leków, jak np. przetwory galenowe lub specyfiki. Przy tych środkach, farmaceuta nie wykonuje innych czynności poza odważeniem lub tylko wydaniem leku; np.:

<i>Rp.</i> <i>Natrii sulfurici</i> 400,0 <i>D.S.</i> Jednorazowo w kleiku z siemienia lnianego.	<i>Rp.</i> <i>Aleospasmosan</i> 250 ml <i>D.S.</i> Na 1 raz, w litrze cieplej wody.
--	--

Rp.
Tincturae Absinthii 30,0
D.S. 3 × dziennie po 30 kropli.

W praktyce weterynaryjnej, niekiedy dogodnie jest użycie skrótu: *S.* Wiadomo lub *i S.* Zewnętrznie — pod warunkiem, że właściciel chorego zwierzęcia został pouczony, w jaki sposób ma lek stosować. Dotyczy to recept nie zawierających środków bardzo silnie działających, ani narkotyków, a sposób użycia leku jest względnie prosty, nie budzący wątpliwości; np.:

<i>Rp.</i> <i>Magnesii sulfurici</i> 50,0 <i>D.S.</i> Wiadomo.	<i>Rp.</i> <i>Unguenti camphorati</i> 100,0 <i>D.S.</i> Zewnętrznie.
--	--

W tej części recepty może być użyty zwrot: *D.s.sig.ven.* (*Detur sub signo veneni* — wydaj pod znakiem trucizny). W takich przypadkach farmaceuta jest obowiązany nalepić na opakowaniu leku etykietkę z trupią czaszką i napisem „Trucizna” lub „Venenum”.

Jeżeli lek ma służyć autorowi recepty, to w sygnaturze pisze się: *S.c.f. ad us. propr.* (*Signa cum formula ad usum proprium* — oznacz formułką, że lek jest przeznaczony do użytku własnego) lub: *S.Pro med.* (*Signa. Pro medico* — dla lekarza).

Czasem zamiast jednej z tych formułek używa się skrótu: *S.s.n.* — *Signa suo nomine* (oznacz właściwą nazwą) i wtedy farmaceuta umieszcza na naklejce opakowania (butelce, torebce) dokładny odpis *praescriptio*. Tym sposobem można zapisywać większe ilości środków leczniczych (np. dla zakładów leczniczych dla zwierząt), które będą stosowane przez lekarza w praktyce weterynaryjnej; np.:

<i>Rp.</i> <i>Rabiesvac</i> 100 ml <i>D.S.s.n.</i>	<i>Rp.</i> <i>Solutionis Iodi spirituosae</i> 500,0 <i>D.S.s.n.</i>
--	---

f. *Nomen aegroti*

Nomen aegroti (nazwisko chorego) — w tym miejscu lekarz wet. podaje gatunek zwierzęcia, dla którego lek jest przeznaczony oraz imię, nazwisko i adres właściciela (nazwę gospodarstwa). Gatunek zwierzęcia musi być podany zawsze wtedy, gdy lek zawiera w swoim składzie środek odurzający lub bardzo silnie działający.

Ta część recepty następuje po sygnaturze i zazwyczaj pisze się ją bez zachowania marginesu z lewej strony blankietu. Na blankietach receptowych z nadrukiem firmowym, niekiedy u góry recepty, bezpośrednio pod *inscriptio*, wydrukowany jest napis: „Dla ...” i linia kropkowana, gdzie wpisuje się treść *nomen aegroti*.

Rp.

Zinci sulfurici 0,03

Acidi borici 0,4

Aquae destillatae ad 20,0

M.f. gutt. ophthalm.

D.S. Krople do oczu.

Dla konia — wł. Henryk Adamski
zam. we wsi Zalesie nr 21.

Nomen aegroti stanowi nieodłączną część recepty nie tylko ze względów recepturowych, ale i formalnych. Bez podania nazwiska i adresu właściciela zwierzęcia nie mogą być realizowane, np. recepty na leki zawierające w swoim składzie środki odurzające.

g. *Nomen medici*

Recepta ze względów formalnych powinna zawierać imię i nazwisko lekarza lub technika wet. oraz tytuł zawodowy — „lekarz weterynarii” lub „technik weterynarii”, wykonane drukiem lub odbite stemplem. W tej części recepty lekarz (technik) składa swój podpis, bez którego recepta nie jest ważna. Miejsce na podpis wystawiającego receptę, znajduje się po prawej stronie blankietu, bezpośrednio po *nomen aegroti* albo sygnaturze. Podpis nieczytelny jest dopuszczalny tylko w tym przypadku, gdy recepta zawiera nadruk firmowy z nazwiskiem lekarza albo, gdy obok podpisu znajduje się pieczętka, w której są uwzględnione wszystkie wymienione dane.

Za recepty pisane na firmowych blankietach receptowych odpowiada nie tylko lekarz wystawiający receptę, lecz i kierownik placówki. Takie blankiety powinny być przechowywane pod zamknięciem.

h. Dodatkowe oznaczenia w recepcie

W przypadku, gdy na jednym blankiecie wypisuje się kilka recept dla tego samego pacjenta, nie ma potrzeby podawania *nomen aegroti* i *nomen medici* pod każdym przepisem (receptą), lecz pisze się je tylko jeden raz pod ostatnią receptą, a poszczególne recepty oddziela się znakiem umownym $\neq$; np.:

Rp.

Sulfoguanidini 0,5

in tabulettis

D.t.d. No XXX

S. 3 × dziennie po 1 tabl.

Po 4 dniach: 3 × dziennie po 1/2 tabl.

‡

Rp.

Vitamins B compositum

in dragettis No L

Lag. orig. I

D.S. 3 × dziennie po 1 drażetce

Dla psa. Właściciel: Jan Kowalski,
zam. we wsi Grabowo nr 25.

Jerzy Nowak

(podpis)

Lekarz weterynarii

Recepta upoważnia do jednorazowego pobrania leku z apteki. Niekiedy lekarz zaleca powtórzenie leku i wtedy pisze na wolnym miejscu u góry blankietu zwrot: *Repetatur* (powtórzyć). Jeżeli lek nie powinien być dalej stosowany, robi uwagę: *Ne repetatur* (nie powtarzać). Obok tych zwrotów należy umieścić datę i podpis wystawiającego receptę.

Gdy lek przepisany zawiera w swoim składzie środek bardzo silnie działający (wykaz A, str. 11), silnie działający (wykaz B, str. 12), bądź też narkotyk o słabym działaniu zaliczany do grupy II (str. 20), wtedy polecenie „*Repetatur*” powinno zawierać wskazanie, w jakim czasie ma nastąpić powtórne wydanie leku. W receptie na środki o silnym działaniu odurzającym (grupy IA i IB, str. 20) nie wolno zamieszczać napisu „*Repetatur*”. Polecenie takie, nie jest przez aptekę honorowane.

W przypadku, gdy na odwrotnej stronie blankietu znajduje się ciąg dalszy recepty (recept), wtedy w prawym dolnym rogu umieszcza się oznaczenie „*Verte*” (odwróć) i powtarza się je na odwrocie w lewym górnym rogu tegoż blankietu.

Jeżeli wskazane jest szybkie podanie leku pisze się na receptie w wierszu ponad *Rp.* albo poniżej sygnatury wyrażenie „*Cito*” (śpiesznie) lub „*Statim*” (na poczekaaniu). Można te słowa dla odróżnienia i zaznaczenia, że bardzo zależy na pośpiechu, podkreślić lub umieścić po nich wykrzyknik (*Statim!*). Tych oznaczeń nie należy nadużywać i stosować je tylko w wypadkach naprawdę koniecznych.

2. Recepty na środki odurzające

Do obrotu detalicznego środkami odurzającymi uprawnione są wyłącznie apteki. Narkotyki mogą być wydane z apteki tylko na podstawie odpowiednio wystawionej recepty lekarskiej bądź też na zapotrzebowanie zakładu leczniczego dla zwierząt, mogącego wykazać się urzędowym zezwoleniem. Państwowe zakłady lecznicze dla

zwierząt, w których nie zostały zorganizowane apteki, mogą bowiem nabywać środki odurzające jedynie w przypadku uzyskania takiego zezwolenia z wydziału zdrowia i opieki społecznej urzędu wojewódzkiego. Nie wymaga specjalnego zezwolenia nabywanie środków odurzających o słabym działaniu, zaliczonych do grupy II (*Aethylmorphinum hydrochloricum*, *Codeinum phosphoricum*, *Dihydrocodeinum hydrotartaricum* — str. 20). W zakładach tych nadzór nad gospodarką środkami odurzającymi może sprawować wyłącznie lekarz weterynarii, upoważniony przez kierownika zakładu leczniczego do dysponowania tymi środkami.

Recepty na środki odurzające i leki zawierające w swym składzie narkotyk mogą być pisane wyłącznie na blankietach receptowych wzoru „MZ/Pom-33”, będących drukami ścisłego zarachowania. Receptę na środek odurzający pisze się z kopią, która pozostaje w bloczku receptowym.

Środek odurzający wolno zapisać jedynie w postaci i dawkach przeznaczonych do użycia leczniczego oraz pod warunkiem, że ogólna ilość środka odurzającego nie przekracza 5-krotnej jednorazowej dawki leczniczej. Na jednym blankiecie można zapisać tylko jeden środek narkotyczny i poza nim nie mogą być na tym blankiecie zapisane inne leki.

Recepta wystawiona przez lekarza weterynarii na środek odurzający powinna zawierać słowne powtórzenie wypisanej cyframi ilości leku gotowego, albo dawek leku recepturowego. Ponadto koniecznie trzeba podać imię, nazwisko i adres właściciela zwierzęcia, gatunek zwierzęcia, dla którego lek jest przeznaczony oraz postać farmaceutyczną leku jak też sposób jego stosowania. Recepta bez tych danych, tak samo jak bez daty, nazwiska, adresu i podpisu lekarza weterynarii, nie może być realizowana przez aptekę.

Technicy weterynarii — jak już wspomniano — nie mają uprawnień do zapisywania środków odurzających, środków bardzo silnie działających oraz silnie działających (farmakopea — wykazy A, B, N).

Recepty na środki lecznicze o działaniu odurzającym mogą być realizowane w aptece w ciągu 2 tygodni od daty ich wypisania. Po tym terminie recepty tracą ważność.

Środki odurzające grupy IC (opium do palenia, haszysz, heroína) nie są wydawane na recepty i nie ma ich w aptekach. Narkotyki zaliczane do grupy IC mogą posiadać i stosować w badaniach tylko szkoły wyższe, instytuty oraz inne placówki naukowe, przy czym środki te nabywa się wyłącznie w hurtowni wyznaczonej przez Ministerstwo Zdrowia.

Właściciele chorych zwierząt mogą przechowywać środki odurzające tylko w ilościach przepisanych przez lekarza weterynarii. Natomiast lekarze medycyny, lekarze dentyści i lekarze weterynarii mogą posiadać tylko takie rodzaje i ilości środków odurzających, jakie im są potrzebne do bezpośredniego stosowania w praktyce lekarskiej.

Wydziały zdrowia i opieki społecznej zaopatrują wojewódzkie zakłady weterynarii w blankiety receptowe typu „MZ/Pom-33”. Lekarze weterynarii otrzymują takie blankiety za pośrednictwem kierowników zakładów leczniczych dla zwierząt. Pownowne zaopatrzenie lekarza wet. w blankiety typu „MZ/Pom-33” następuje po zwrocie bloczka z kópiami recept.

Wojewódzkie zakłady weterynarii są obowiązane do przeprowadzania okresowych kontroli sposobu wykorzystania blankietów receptowych typu „MZ/Pom-33”.

W razie ich zaginięcia kierownicy zakładów leczniczych dla zwierząt muszą niezwłocznie powiadomić właściwy wojewódzki zakład weterynarii i Milicję Obywatelską.

Lekarz weterynarii powinien prowadzić książkę kontroli recept wypisanych na środki odurzające i na leki zawierające środek odurzający. W takiej książce podaje się następujące dane: 1) liczbę porządkową kolejnego wpisu, 2) nazwę i siedzibę gospodarstwa rolnego, do którego zwierzę należy lub imię i nazwisko właściciela zwierzęcia, 3) rodzaj zwierzęcia, 4) rozpoznaną chorobę, 5) nazwę i ilość zapisanego środka odurzającego, 6) datę wystawienia recepty, 7) nr blankietu receptowego.

Recepty na środki lecznicze o działaniu narkotycznym, powinny być przechowywane w aptece przez 3 lata, licząc od 1 stycznia roku następującego po dacie realizacji recepty.

3. Odpis recepty i inne napisy objaśniające na opakowaniu leków

Lekarstwo przygotowane w aptece wydaje się w odpowiednim opakowaniu opatrzonym etykietą, zwaną też sygnaturą, na której podany jest przepis zastosowania leku zgodny ze wskazówkami lekarza weterynarii zawartymi w sygnaturze recepty. Na etykietce wypisuje się również cenę leku, datę przygotowania lekarstwa, adres apteki oraz inne dane, np. nazwisko i adres właściciela zwierzęcia, nazwisko lekarza. Oprócz wymienionych danych nierzadko zamieszcza się również skład leku, zgodnie z przepisem zawartym w receptce. Taką sygnaturę, będącą dokładną kopią recepty, sporządza się obowiązkowo przy wydawaniu leków wykonanych w aptece, a zawierających w swoim składzie środek odurzający lub bardzo silnie działający. Opis sporządza się również wtedy, gdy recepta zawiera zalecenie powtórzenia leku („*Repetatur*”). Przy ponownym wydaniu leku, apteka przyjmuje taki odpis jako receptę. Odpis recepty sporządza się również na lekarstwo zawierające w swoim składzie środki lecznicze, które mogą być wydane z apteki bez recepty lekarskiej. Odpisy wszystkich innych recept na leki sporządzone w aptece, wydawane są na życzenie lekarza lub odbiorcy leku. Nie wydaje się natomiast odpisu recepty na leki przygotowane fabrycznie (specyfiki), ale przy wydawaniu z apteki np. tabletek, ampulek, które stanowią tylko część zawartości oryginalnego opakowania fabrycznego — należy na opakowaniu własnym apteki zamieścić nazwę leku, numer serii oraz datę ważności. Informacje te są potrzebne dla kontroli jakości leku.

Lekarstwa przeznaczone do użytku wewnętrznego powinny być zaopatrzone w etykietę koloru białego, do zewnętrznego w różową, a zastrzyki w niebieską.

Na opakowaniu niektórych leków umieszcza się nalepkę z napisem wskazującym, w jaki sposób należy obchodzić się z lekarstwem. Na środkach bardzo silnie i silnie działających, przeznaczonych do użytku zewnętrznego, jak np. roztwór sublimatu, można umieścić nalepkę: „Trucizna”. Dla środków higroskopijnych: „Chronić przed wilgocią”, „Przechowywać w suchym miejscu”. Dla leków światłoczułych: „Chronić od światła” lub „Przechowywać w ciemnym miejscu”. Dla leków płynnych rozdzielających się lub tworzących osady „Zmieszać przed użyciem”. W zależności od potrzeby mogą być użyte inne oznaczenia, np. „Ostrożnie, łatwopalne”, „Przyrzędzono aseptycznie”, „Lek do oczu”, itp.

4. Skróty i terminy łacińskie używane w recepturze

Skrót:	termin łaciński:	znaczenie polskie:
à	à (z francuskiego)	po (np. tabl. po 0,5)
aa, aa	ana partes aequales	w częściach równych
Acet.	Acetum	ocet
ad	ad	do (w)
add.	adde, addetur	dołóż, dodać
ad chart.	ad chartam	do papieru
ad chart. cerat.	ad chartam ceratam	do papieru woskowego
ad caps. amyl.	ad capsulas amyloaceas	do opłatków
ad caps. gelat.	ad capsulas gelatinosas	do kapsułek żelatynowych
ad lih.	ad libitum	dowolnie, według uznania
ad m.med.	ad manus medici	do rąk lekarza
ad oll.	ad ollam	do słoika
ad oll. fusc.	ad ollam fuscam	do słoika ciemnego
ad scat.	ad scatulam	do pudełka
ad sacc. chart.	ad sacculam chartaceam	do torebki papierowej
ad us. propr.	ad usum proprium	do użytku własnego
ad us. exter.	ad usum externum	do użytku zewnętrznego
ad us. inter.	ad usum internum	do użytku wewnętrznego
ad us. vet.	ad usum veterinarium	do użytku weterynaryjnego
ad vitr.	ad vitrum	do szkła (do naczynia szklanego)
ad vitr. fusc.	ad vitrum fuscum	do szkła ciemnego
ad vitr. gtt.	ad vitrum guttatum	do butelki z dziobkiem
aeq.	aequalis	równy (a, e)
alb.	albus	biały (a, e)
Anthod.	Anthodium	koszyzek kwiatowy
Aq.	Aqua	woda
Aq. dest.	Aqua destillata	woda destylowana
Aq. bidest.	Aqua bidestillata	woda dwukrotnie destylowana
Aq. pro inj.	Aqua pro injectione	woda do iniekcji
Aq. bull.	Aqua bulliens	woda wrząca
Aq. comm.	Aqua communis	woda zwykła
Aq. ophth.	Aqua ophthalmica	woda do oczu
Aq. purific.	Aqua purificata	woda oczyszczona
Baln.	Balneum	kąpiel
Bals.	Balsamum	balsam
Bol.	Bolus	gałka
c.	cum	z
Caps.	Capsula	kapsułka
caust.	causticus	żrący
ciner.	cinereus	szary
coll.	colloidalis	kołoidowy
Collyr.	Collyrium	płyn do oczu
comp.	compositus	złożony
conc., conctr.	concentratus	stężony
cont.	contusus	potłuczony, rozgnieciony
consp.	conspargo	posyp, przesyp
concis.	concisus	pokrajany, pocięty

Skrót:	termin łaciński:	znaczenie polskie:
<i>Cort.</i>	<i>Cortex</i>	kora
<i>corr.</i>	<i>corrigens</i>	poprawiający (np. smak)
<i>corros.</i>	<i>corrosivus</i>	nadżerający, żrący
<i>cryst.</i>	<i>crystallisatus</i>	krystaliczny
<i>cr., crud.</i>	<i>crudus (a, um)</i>	surowy, nie oczyszczony
<i>D.</i>	<i>Da, detur</i>	daj, wydaj
<i>Dec.</i>	<i>Decoctum</i>	odwar
<i>D. t.d.</i>	<i>Dentur tales doses</i>	daj takich dawek
<i>dep.</i>	<i>depuratus</i>	oczyszczony
<i>dest.</i>	<i>destillatus</i>	destylowany
<i>dil.</i>	<i>dilutus</i>	rozcieńczony
<i>Drag.</i>	<i>Drageitae</i>	drażetki
<i>dur.</i>	<i>durus</i>	twardy
<i>div.</i>	<i>divide</i>	rozdziel, podziel
<i>div. in part. aeq.</i>	<i>divide in partes aequales</i>	podziel na równe części
<i>e q. form.</i>	<i>e qua formentur</i>	z której sporządź
<i>elast.</i>	<i>elasticus</i>	elastyczny
<i>Elect.</i>	<i>Electuarium</i>	powidełka
<i>Empl.</i>	<i>Emplastrum</i>	plaster
<i>evap.</i>	<i>evapora</i>	odparuj
<i>expect.</i>	<i>expectorans</i>	wykrztuśny
<i>Emuls.</i>	<i>Emulsio</i>	emulsja, zawiesina
<i>ex temp.</i>	<i>ex tempore</i>	w danym czasie (tuż przed użyciem)
<i>Extr.</i>	<i>Extractum</i>	wyciąg
<i>f.</i>	<i>fiat</i>	niech powstanie, zrób
<i>filtr.</i>	<i>filtra</i>	przesącz
<i>flav.</i>	<i>flavum</i>	żółty
<i>f.l.a.</i>	<i>fiat lege artis</i>	uczyniń wedle sztuki
<i>Fl.</i>	<i>Flos, Flores</i>	kwiat, kwiaty
<i>fluid., fld.</i>	<i>fluidus</i>	płynny
<i>Fol.</i>	<i>Folium</i>	liść
<i>Fr.</i>	<i>Fructus</i>	owoc
<i>fum.</i>	<i>fumans</i>	dymiący
<i>gel.</i>	<i>gelatinosus</i>	żelatynowy
<i>glac.</i>	<i>glacialis</i>	lodowaty
<i>Glob.</i>	<i>Globulus</i>	gałka, globulka
<i>g</i>	<i>gramma</i>	gram
<i>gran.</i>	<i>granulatus</i>	ziarnisty
<i>grav.</i>	<i>gravis</i>	ciężki
<i>gross.</i>	<i>grossus</i>	gruby
<i>Gtt.</i>	<i>Gutta, Guttae</i>	kropla, krople
<i>Gum.</i>	<i>Gummi, gumosus</i>	guma, gumowy
<i>Hb., H-ba</i>	<i>Herba</i>	ziele, trawa
<i>hum.</i>	<i>humidus</i>	wilgotny
<i>in</i>	<i>in</i>	w
<i>Inf.</i>	<i>Infusum</i>	napar
<i>Inj.</i>	<i>Injectio</i>	wstrzyknięcie, zastrzyk
<i>Inj. i.m.</i>	<i>Injectio intramuscularis</i>	wstrzyknięcie domięśniowe
<i>Inj. i.v.</i>	<i>Injectio intravenosa</i>	wstrzyknięcie dożylnie
<i>Inj. s.c.</i>	<i>Injectio subcutanea</i>	wstrzyknięcie podskórne
<i>l.a.</i>	<i>lege artis</i>	zgodnie ze sztuką

Skrót:	termin łaciński:	znaczenie polskie:
<i>Lag.</i>	<i>Lagena</i>	naczynie, butelka
• <i>Lag. orig.</i>	<i>Lagena originalis</i>	opakowanie oryginalne
• <i>long.</i>	<i>longitudo</i>	długość
• <i>Lin.</i>	<i>Linimentum</i>	mazidło
• <i>Lign.</i>	<i>Lignum</i>	drewno
• <i>Lig., liquid.</i>	<i>Liquor, liquidus</i>	płyn, płynny
• <i>m.</i>	<i>misce</i>	zmieszać
• <i>mac.</i>	<i>maceratio</i>	wytrawienie
• <i>M.D.S.</i>	<i>Misce. Da. Signa</i>	zmieszać, wydaj, oznacz
• <i>M.f.</i>	<i>Misce fiat</i>	zmieszać, zrób
• <i>M.f.pulv.</i>	<i>Misce fiat pulvis</i>	zmieszać, zrób proszek
• <i>mg</i>	<i>milligramma</i>	miligram
• <i>m. pil.</i>	<i>massa pilularum</i>	masa pigułkowa
• <i>Mixt.</i>	<i>Mixtura</i>	mieszanka
• <i>Mucil.</i>	<i>Mucilago</i>	kleik
• <i>ne rep.</i>	<i>ne repetatur</i>	nie powtarzać
• <i>No, Nr</i>	<i>Numero</i>	w liczbie
• <i>obd.</i>	<i>obduce</i>	powleczyć, pokryć
• <i>off.</i>	<i>officinalis</i>	oficyna, apteczny
• <i>Ol.</i>	<i>Oleum</i>	olej
• <i>oleos.</i>	<i>oleosum, oleatum</i>	oleisty, olejowy
• <i>Oll.</i>	<i>Olla</i>	śloik
• <i>oxd.</i>	<i>oxydatus</i>	utleniony
• <i>p.</i>	<i>pars</i>	część
• <i>par.</i>	<i>paratus, para</i>	przygotowany, przygotuj
• <i>p. aeq.</i>	<i>partes aequales</i>	równe części
• <i>Pil.</i>	<i>Pilula</i>	pigułka
• <i>praec., ppt</i>	<i>praecipitatus</i>	strącony
• <i>pro me</i>	<i>pro me</i>	dla mnie
• <i>pr. us. ext.</i>	<i>pro usu externo</i>	do użytku zewnętrznego
• <i>pr. us. int.</i>	<i>pro usu interno</i>	do użytku wewnętrznego
• <i>pr. us. prop.</i>	<i>pro usu proprio</i>	do użytku własnego
• <i>pur.</i>	<i>purus</i>	czysty
• <i>puriss.</i>	<i>purissimus</i>	najczystszy
• <i>Pulv.</i>	<i>Pulvis</i>	proszek
• <i>q.s.</i>	<i>quantum satis</i>	ile potrzeba
• <i>Rad.</i>	<i>Radix</i>	korzeń
• <i>Rp.</i>	<i>Recipe</i>	weź (znak recepty)
• <i>rect.</i>	<i>rectificatus</i>	oczyszczony
• <i>rep.</i>	<i>repetatur</i>	powtórzyć
• <i>Res.</i>	<i>Resina</i>	żywica
• <i>Rhiz.</i>	<i>Rhizoma</i>	klącze
• <i>rubr.</i>	<i>ruber</i>	czerwony
• <i>Sem.</i>	<i>Semen</i>	nasienie
• <i>sicc.</i>	<i>siccum</i>	suchy
• <i>S.</i>	<i>Signa</i>	oznacz
• <i>Sir.</i>	<i>Sirupus</i>	syrop
• <i>S.n.</i>	<i>Suo nomine</i>	swoją nazwę
• <i>Sol.</i>	<i>Solutio</i>	roztwór
• <i>solv.</i>	<i>solve</i>	rozpuść
• <i>Spec.</i>	<i>Species</i>	ziółka
• <i>spl., simp.</i>	<i>simplex</i>	zwykły (prosty)

Skrót:	termin łaciński:	znaczenie polskie:
<i>steril.</i>	<i>sterilisatus</i>	wyjałowiony
<i>Succ.</i>	<i>Succus</i>	sok
<i>Susp.</i>	<i>Suspensio</i>	zawiesina
<i>Supp.</i>	<i>Suppositoria</i>	czopki
<i>Tabl.</i>	<i>Tabulettae</i>	tabletki
<i>Tct., T-ra</i>	<i>Tinctura</i>	nalewka
<i>techn.</i>	<i>technicus</i>	techniczny
<i>trit.</i>	<i>trituratio</i>	roztarcie
<i>Troch.</i>	<i>Trochisci</i>	pastylki
<i>Tub.</i>	<i>Tuber</i>	bulwa
<i>Ung.</i>	<i>Unguentum</i>	maść
<i>Vin.</i>	<i>Vinum</i>	wino
<i>vir.</i>	<i>viridus</i>	zielony
<i>vitr.</i>	<i>vitrum</i>	naczynie szklane, szkło
<i>vol.</i>	<i>volatilis</i>	lotny

5. Niezgodności recepturowe

Lekarz wypisując receptę zawierającą kilka składników powinien zwracać baczną uwagę na ich właściwe zestawienie. Nieodpowiedni bowiem dobór środków leczniczych i substancji pomocniczych może być przyczyną niepożądanych zmian fizycznych, wzajemnego reagowania składników, a czasem powstawania nowych związków chemicznych oraz niezamierzonego działania leku na organizm zwierzęcia. Tego rodzaju niezgodności recepturowe są określane jako farmakologiczne (terapeutyczne), fizyczne i chemiczne.

Najczęściej stwierdzane recepturowe niezgodności farmakologiczne (terapeutyczne) powstają wskutek: a) zapisania leków, które pod wpływem płynów ustrojowych ulegają rozkładowi, b) przepisania zbyt dużych dawek leków kumulujących się do długotrwałego stosowania, c) zapisania leków o działaniu sumującym się lub potęgującym, bez zmniejszenia dawki poszczególnych środków kojarzonych ze sobą, d) błędne łączenie środków leczniczych o działaniu antagonistycznym.

Znajomość niezgodności fizycznych jest ważna przy zapisywaniu mieszanek recepturowych. Środek leczniczy może nie rozpuszczać się w przepisany rozpuszczalniku. Niektóre proszki zmieszane ze sobą wilgotnieją, rozpływają się lub zbijają w grudy. Z roztworów mogą wypadać osady. Niezgodności fizyczne poszczególnych składników leku powodujące zmiany stanu skupienia, rozpuszczalności, postaci leku i inne, nie zawsze jednak wpływają na właściwości farmakodynamiczne leku. Podczas rozcieńczania np. nalewki spirytusowej wodą destylowaną powstaje wyraźne zmętnienie, nie mniej przydatność terapeutyczna leku pozostaje zachowana.

Przez pojęcie niezgodności chemicznej rozumie się reakcje chemiczne powodujące nie tylko zmianę postaci fizycznej leku, lecz przede wszystkim zmianę właściwości farmakologicznych. Są to głównie procesy zobojętniania, redukcji, utleniania lub hydrolizy, które zmieniają budowę chemiczną leku, a tym samym jego działanie farmakologiczne.

Procesy wzajemnego oddziaływania składników leków złożonych zależą od wielu czynników, a między innymi od postaci leku. W roztworach są one intensywniejsze niż w maściach czy pigułkach. Reakcje chemiczne przebiegają najwolniej w mieszaninie suchych proszków. Przeto wypisując receptę, należy zwrócić szczególną uwagę na mieszanki płynne.

a. Mieszanki wilgotniejące i rozpliwające

Substancje wymienione tu na pierwszym miejscu, zmieszane z substancjami podanymi obok, tworzą rozpliwające się mieszanki o różnym stopniu płynności, niekiedy zależnym od stosunku ilościowego składników:

Acetanilidum — *Aminophenazonum*, *Chloralum hydratum*, *Mentholum*, *Natrium salicylicum*, *Phenazonum*, *Piperazinum*, *Resorcinolum*

Acidum acetylsalicylicum — *Aminophenazonum*, *Chininum sulfuricum*, *Methenaminum*, *Phenazonum*

Acidum pyrogallicum — *Aminophenazonum*, *Camphora*, *Phenazonum*

Acidum salicylicum — *Camphora*, *Plumbum aceticum*, *Resorcinolum*, *Thymolum*, *Urethanum*

Aminophenazonum — *Acetanilidum*, *Chloralum hydratum*, *Coffeinum Natrium-benzoicum*, *Coffeinum Natrium-salicylicum*, *Natrium nitrosum*, *Methenaminum*

Benzonaphtholum — *Camphora*, *Mentholum*, *Phenylum salicylicum*, *Thymolum*

Camphora — *Acidum salicylicum*, *Chloralum hydratum*, *Mentholum*, *Phenazonum*, *Phenylum salicylicum*, *Pyrogallolum*, *Resorcinolum*, *Thymolum*, *Urethanum*

Chinini sales — *Acidum acetylsalicylicum*, *Thymolum*

Chloralum hydratum — *Acetanilidum*, *Acidum salicylicum*, *Aminophenazonum*, *Camphora*, *Mentholum*, *Phenacetinum*, *Phenazonum*, *Piperazinum*

Coffeinum Natrium salicylicum — *Aminophenazonum*, *Phenazonum*

Mentholum — *Acetanilidum*, *Benzonaphtholum*, *Camphora*, *Chloralum hydratum*, *Resorcinolum*

Methenaminum — *Acidum acetylsalicylicum*, *Aminophenazonum*, *Natrium benzoicum*, *Natrium hydrocarbonicum*, *Natrium carbonicum*, *Natrium salicylicum*, *Phenazonum*, *Phenylum salicylicum*

Natrium nitrosum — *Acetanilidum*, *Aminophenazonum*, *Morphinum hydrochloricum*, *Phenazonum*

Natrium salicylicum — *Acetanilidum*, *Chloralum hydratum*, *Methenaminum*, *Phenazonum*

Piperazinum — *Acetanilidum*, *Chloralum hydratum*, *Phenacetinum*, *Phenazonum*

Phenacetinum — *Chloralum hydratum*, *Piperazinum*

Resorcinolum — *Acetanilidum*, *Acidum salicylicum*, *Camphora*, *Mentholum*, *Phenazonum*

Thymolum — *Acetanilidum*, *Camphora*, *Chloralum hydratum*, *Mentholum*, *Phenazonum*, *Phenylum salicylicum*, *Urethanum*

Urethanum — *Acidum salicylicum*, *Camphora*, *Chloralum hydratum*, *Phenazonum*, *Phenylum salicylicum*, *Thymolum*

b. Mieszaniny grożące wybuchem

Substancje wymienione w wykazie na pierwszym miejscu zmieszane z substancjami podanymi obok tworzą mieszaniny grożące wybuchem, mogącym nastąpić podczas mieszania, ucierania, uderzania, a nawet samoistnie przy ilościowo optymalnym stosunku poszczególnych składników. Reakcje tego rodzaju zachodzą łatwo zwłaszcza pomiędzy substancjami bogatymi w tlen i substancjami łatwo utleniającymi się np. między nadmanganianem potasu a węglem leczniczym lub cukrami.

Acidum chromicum — *Alcohol*, *Aether*, *Glycerolum*, substancje organiczne

Acidum piciricum — *Acidum purum*, substancje organiczne

Acidum tannicum — *Kalium hypermanganicum*, *Kalium chloricum*, *Kalium bichromicum*, środki silnie utleniające

Alcohol absolutus — *Acidum chromicum*, *Acidum nitricum fumans*, *Kalium chloricum*

Ammonium hydricum — *Calcium hypochlorosum*, *Formaldehydum*, *Iodum*

Calcium hypochlorosum — *Ammonium chloratum*, *Sulfur*, substancje organiczne

Carbo Ligni — *Kalium chloricum*, *Kalium hypermanganicum*

Formaldehydum solutum — *Ammonium hydricum*

Hydrargyrum aminochloratum — *Sol. Iodi spirituosum*

Hydrargyrum oxycyanatum — *Kalium chloricum*

Hydrogenium peroxydatum — *Argentum nitricum*, *Argentum proteincum*, *Collargolum*

Iodum purum — *Acidum chromicum*, *Acidum piciricum*, *Ammonium hydricum solutum*, *Kalium hypermanganicum*

Kalium bromicum — *Carbo*, *Iodum*, *Sulfur*, substancje organiczne

Kalium chromicum — *Carbo*, *Iodum*, *Sulfur*, kwasy nieorganiczne, substancje organiczne

Kalium hypermanganicum — *Alcohol*, azotyny, *Glycerolum*, *Hydrogenium peroxydatum*, sole żelazowe, substancje organiczne

Saccharosum — Chlorany i inne związki utleniające

Sol. Iodi spirituosum — *Ammonium hydricum*

Sulfur — *Calcium hypochlorosum*, *Kalium chloricum*, *Kalium hypermanganicum*

c. Powstawanie osadów w roztworach

- Niezgodności fizyczne i chemiczne uwidaczniają się przede wszystkim w płynnych postaciach leków, a zwłaszcza w roztworach. W tabeli 1 (str. 54) podano roztwory środków leczniczych, których mieszania należy unikać ze względu na niezgodności fizykochemiczne objawiające się między innymi powstawaniem osadów.

6. Nazewnictwo łacińskie i greckie w recepturze

a. Zasady nazewnictwa środków leczniczych

Nazwy łacińskie związków chemicznych tworzy się od nazw pierwiastków lub grup pierwiastków (rodników) wchodzących w skład związku. Znając nazwy polskie, można utworzyć ich odpowiedniki łacińskie.

